

Kako ublažiti posljedice demografskog starenja stanovništva Hrvatske?

Bejaković, Predrag

Source / Izvornik: **Aktualni osvrti, 2012, 5, 1 - 3**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.3326/ao.2012.45>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:242:209213>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Institute of Public Finance Repository](#)

AKTUALNI OSVRT

Kako ublažiti posljedice demografskog starenja stanovništva Hrvatske?

dr. sc. PREDRAG BEJAKOVIĆ, Institut za javne financije, Zagreb

Državni zavod za statistiku objavio je **rezultate popisa stanovništava u Republici Hrvatskoj 2011.** koji su mnoge iznenadili, posebice zbog razmjerno neočekivane visoke prosječne starosti stanovništva.¹

Visoka prosječna starost stanovništva u najvećoj je mjeri nastavak prijašnjih kretanja (tablica 1). Dok je prosječna starost stanovništva Hrvatske 1991. iznosila 37,1 godine, 2011. se povećala na 41,7 godina (39,9 godina muškarci i 43,4 godina žene).

Tablica 1. Prosječna starost stanovništva, popisi 1953. – 2011.

	Ukupno	Muškarci	Žene	Povećanje u odnosu na prijašnji popis (ukupno stanovništvo)
1953.	30,7	29,3	31,9	-
1961.	32,5	30,5	33,3	1,8
1971.	34,0	32,4	35,5	1,5
1981.	35,4	33,8	37,1	1,4
1991.	37,1	35,4	38,7	1,7
2001.	39,3	37,5	41,0	2,2
2011.	41,7	39,9	43,4	2,4

Izvor: DZS (2012)

U razmjerno kratkom razdoblju od 1953. do 2011. prosječna starost ukupnog stanovništva Hrvatske povećala se za punih 11 godina (kod žena čak 11,5 godina). To je povećanje bilo nešto usporeno u razdoblju 1961-81., a nakon toga vidljivo je ubrzano starenja stanovništva. Godine 2011. se u odnosu na prethodni popis prosječna starost stanovništva povećala gotovo za dvije i pol godine.

Riječ je o pojavi *demografskog starenja* (koju treba razlučiti od uobičajenog pojedinačnog, biološkog starenja), a posljedica je smanjenog broja mladih uslijed manjeg broja novorođenih i produženog očekivanog trajanja života (tablica 2).

¹ DZS, 2012. Priopćenje za javnost u povodu objave rezultata popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 17. prosinac 2012.

Tablica 2. Očekivano trajanja života u Hrvatskoj

Spol	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2010.	Razlika 2010.-1953.
Muškarci	59,1	64,3	65,9	66,6	68,6	71,1	73,5	14,4
Žene	63,2	69,0	72,3	74,2	75,9	78,1	79,6	16,4

Izvor: DZS (2012)

Prosječno očekivano trajanja života u Hrvatskoj u razdoblju od 1953. do 2010. značajno se povećalo, posebice kod žena. Uslijed kvalitetnije prehrane i bolje zdravstvene zaštite svake se godine produžuje za više od tri mjeseca. Kao posljedica smanjivanja nataliteta i produživanja očekivanog trajanja života, povećao se udio stanovništva starijeg od 65 godina izražen kroz dva pokazatelja (tablica 3).

Tablica 3. Indeks starenja i koeficijent starosti, popisi 1953. – 2011. (%)

	Indeks starenja			Koeficijent starosti		
	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
1953.	27,9	22,2	33,8	10,3	8,8	11,6
1961.	34,3	27,7	41,1	11,8	10,1	13,3
1971.	47,2	38,5	56,2	15,0	12,9	16,9
1981.	52,6	40,4	65,3	15,0	12,1	17,6
1991.	66,7	50,8	83,3	17,7	14,3	21,0
2001.	90,7	71,6	110,8	21,6	18,1	24,9
2011.	115,0	92,3	139,0	24,1	20,5	27,4

Izvor: DZS (2012)

Indeks starenja jest postotni udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na broj osoba starih 0 - 19 godina. Indeks veći od 40% ukazuje na proces starenja stanovništva. Udio stanovništva starijeg od 60 godina u Hrvatskoj neprestano raste, te se sa 115% približio udjelu koje staračko stanovništvo ima u razvijenim europskim zemljama.

Koeficijent starosti jest postotni udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu. Osnovni je pokazatelj razine starenja, a kad prijeđe 12%, smatra se da stanovništvo ulazi u proces starenja. Od 1953. koeficijent starosti se više nego udvostručio i sada iznosi 24,1%, a 1953. je bio 10,3%.

Osnovna obilježja promjena u dobnoj strukturi stanovništva Hrvatske u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata su: 1) smanjuje se broj i udio mladog stanovništva (0-14 godina) na 15,2% u 2011. godini; 2) lagano raste broj i udio stanovništva u radno sposobnoj dobi; 3) najjače raste broj i udio starijeg stanovništva - muškarci i žene 60 i više godina i sada iznosi 24,1%.

Navedeno ima mnoge nepovoljne utjecaje, prije svega vezane uz tržište rada i mirovinske rashode. Hrvatska općenito ima nisku stopu aktivnosti i zaposlenosti stanovništva, ali posebice niske su stope aktivnosti i zaposlenosti starijeg stanovništva. Prema podacima [Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje](#)² prosječna starost osoba koje odlaze u starosnu mirovinu je nešto preko 61 godinu života uz 32 godine radnog staža, a kod invalidskih mirovina tek 53 godine života i 23 godine staža. U 2011. godini kod novih korisnika muškaraca čak se nešto i smanjilo razdoblje trajanja osiguranja kada odlaze u mirovinu s 30 godina i 9 mjeseci. Najkraće, još uvijek odlazimo razmjerno rano u mirovinu. Živimo razmjerno dugo te prilično dugo koristimo mirovinu: žene gotovo 20 godina, a muškarci oko 12. Iako su mirovine prilično male, veliki broj umirovljenika uvjetuje značajna izdvajanja koja iznose više od 11% BDP-a s tendencijom rasta. Zbog nedostatnih doprinosa to iziskuje velike transfere iz državnog proračuna što izravno pogoršava proračunski deficit.

² HZMO, 2011. *Statističke informacije*, broj 4/2011. Zagreb: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

Kako zadržati starije stanovništvo na tržištu rada?

Često javni mirovinski sustavi kažnjavaju rad i potiču starije radnike da napuste radnu snagu jer se raniji odlazak u mirovinu vrlo malo ili uopće ne kažnjava, dok se kasniji odlazak ne nagrađuje. Promjene odredbi javnih mirovinskih sustava sigurno bi znatno povećale stope aktivnosti starijih radnika. Time bi se u znatnoj mjeri poboljšalo financijsko stanje mirovinskih sustava koji bi trebali poštivati "aktuarsku pravednost". Odluke o odlasku u mirovinu trebale bi se donositi po osobnom stavu i sklonostima, a ne stoga što se dulji rad kažnjava. Cilj ne bi trebao biti da ljudi rade *dulje*, nego bi trebalo ukloniti kažnjavanje dužeg rada.

Hrvatska je mnogo napravila u poticanju financijske održivosti mirovinskog sustava, povisuje se dobna granica za odlazak u mirovinu žena, *postroženi* su uvjeti za ostvarivanje invalidske mirovine, a uvela je i mehanizme kažnjavanja i nagrađivanja koji potiču osiguranike na dulji rad. Značajnu ulogu trebalo bi odigrati uvođenje kapitaliziranog mirovinskog sustava, ali ono ne može biti samo po sebi dovoljno. Potrebno je i u javnom mirovinskom sustavu (prvi stup međugeneracijske solidarnosti) stalno istraživati mogućnosti zadržavanja još uvijek radno sposobnih starijih ljudi u svijetu rada. Time bi se trebao poboljšati budući položaj umirovljenika i smanjiti (ili barem ne povećavati) financijski teret koji snose zaposleni.

Ujedno je potrebno razbijati kriva vjerovanja kako će se zapošljavanjem starijih smanjiti prostor za zapošljavanje mlađih osoba. Broj radnih mjesta u gospodarstvu nije ni nepromjenjiv, ni fiksni, već ovisi o mnoštvu čimbenika, a u najvećoj mjeri o cijeni rada. Ako je rad jeftiniji onda će i zaposlenih biti više. Pojednostavljeno, ako bi glačanje rublja koje stane u jednu perilicu stajalo 20 kuna, najvjerojatnije to nitko sâm ne bi radio, no ako stoji 50 ili 100 kuna, odluka je jasna. Rad je u Hrvatskoj skup ne samo zbog razmjerno visokih neto plaća, nego i zbog velikih doprinosa koji se plaćaju pa stoga poslodavci zapošljavaju manje ljudi nego što bi to činili da je ukupna cijena rada manja. Zbog visoke ukupne cijene rada, sužava se prostor i za zapošljavanje starijih i mlađih osoba u službenom gospodarstvu i/ili povećava se neslužbeno (sivo) gospodarstvo. Konačno, mladi i stari ne moraju raditi na istim radnim mjestima.

Zbog svega navedenog važno je istražiti mogućnost sufinanciranja zapošljavanja starijih osoba te njihova primanja – kao uostalom i primanja svih zaposlenih - više vezati uz produktivnost. Konačno, potrebno je potaknuti zakonodavna rješenja koja će omogućiti fleksibilniji i kraći rad od uobičajenog te razmotriti sustav djelomičnog umirovljenja. Starije osobe moraju imati jasne i bolje poticaje te mogućnost i uvjete da nastave raditi, ali i same kroz cjeloživotno učenje i obrazovanje moraju poboljšati svoju zapošljivost, znanja i stručnost.